

קונצרט חגיגי במסגרת האירוע החגיגי

לא מחכים למשיח – המוסיקה הקאמרית של הנדל

יום א', 17 באפריל 2016, בשעה 19:30, באודיטוריום מוזיאון הכט

בנגינת

שריג סלע, חליליות; טל ארבל, ויולה דה-גמבה; מרינה מינקין, צ'מבלו

G. F. Handel (1685–1759) הנדל ג. פ.

Recorder Sonata in A minor Op. 1/4 – 1/4 סונטה לחלילית בלה מינור אופ' 1/4 – 1/4
Grave – Allegro – Adagio – Allegro

Recorder Sonata in B minor Op. 1/9 – 1/9 סונטה לחלילית בסי מינור אופ' 1/9 – 1/9
Largo – Vivace – Presto – Adagio – Alla Breve

Viola da Gamba Sonata in G minor Op. 1/6 – 1/6 סונטה לויולה דה-גמבה בסול מינור אופ' 1/6 – 1/6
Larghetto – Allegro – Adagio – Allegro

Recorder Sonata in E minor Op. 1/1 – 1/1 סונטה לחלילית במי מינור אופ' 1/1 – 1/1
Grave – Allegro – Adagio – Allegro

Harpsichord Suite in G minor – סוויטה לצ'מבלו בסול מינור –
Overture – Andante – Allegro – Sarabande – Gigue – Passacaille

Recorder Sonata in C major Op. 1/7 – 1/7 סונטה לחלילית בדו מאג'ור אופ' 1/7 – 1/7
Larghetto – Allegro – Larghetto – A Tempo di Gavotta – Allegro

על הנגנים

שריג סלע

נגן חליליות, בוגר האקדמיה למוסיקה בירושלים, שם למד אצל החלילן פרופ' מיכאל מלצר. השכלתו כוללת גם תואר ראשון במתמטיקה ובמדעי המחשב, ותואר שני במוסיקולוגיה מהאוניברסיטה העברית בירושלים. במשך עשור שהה באירופה, השתלם במוסיקה של ימי-הביניים בבית הספר הגבוה למוסיקה – ה"סקולה קנטורום" בבאזל, שוויץ – ובנגינת רפרטואר מהרנסנס והבארוק, בהדרכתם של אמנים מובילים בתחום המוסיקה העתיקה. שריג סלע השתתף בקונצרטים ובפסטיבלים במקסיקו, רוסיה, ספרד, גרמניה, איטליה, שוויץ ואנגליה. הוא יזם והנחה פורמט ייחודי של סדנאות והרצאות המקשרות בין טכנולוגיה, עבודת צוות ומוסיקה קאמרית אשר ניתנו לחברות בינלאומיות. הוא הופיע כסולן ומנהל מוסיקלי עם תזמורת "הרמוניוס סוסייטי" בקונצרטים בלונדון שזכו להדים ותשבחות. בישראל, שריג סלע מרבה להופיע עם הרכב "מודאליוס" המתמחה במוסיקה רב סגנונית השואף לקדם שיח בין-תרבותי ע"י מחקר וביצוע אמנותי של מוסיקה בהשראת הקהילות האתניות הרבות בישראל.

טל ארבל

טל ארבל היא מוסיקאית רב תחומית ובעלת נסיון עשיר כמבצעת בקונצרטים והקלטות, בהפקה ובניהול אמנותי. בעלת דיפלומת "סולן" (מאסטר) בויולה דה גמבה ומוסיקה עתיקה מהסקולה קאנטורום באזיליינסיס בשוויץ, שם למדה אצל פאולו פנדולפו.

טל החלה את דרכה המקצועית כתלמידתו של מיכאל מלצר בחליליות ותלמידתה של מירנה הרצוג בויולה דה גמבה. היא למדה בתיכון לאמנויות ע"ש תלמה ילין, שירתה כמוסיקאית מצטיינת בחיל החינוך של צה"ל וזכתה במלגות ופרסים מטעם קרנות ותחרויות בישראל ובאירופה. במשך עשור שהתה באירופה והתמחתה ברפרטואר המרתק של הרנסנס והבארוק ומוסיקה בת זמננו בהשתתפות כלים היסטוריים. הופיעה רבות כסולנית בריסטים ועם אננסמבלים שונים, והדריכה סדנאות למבצעים ולמלחינים, כתות אומן והרכבים. היא הוזמנה להרצות במסגרת העמותה הבריטית לויולה דה גמבה, ושני מאמרים פרי עטה התפרסמו במגזין של עמותה זו, הקליטה תקליטור סולו יחודי והשתתפה בהקלטות רבות של תקליטורים וקונצרטים חיים לתחנות רדיו קלאסיות בארץ ובחו"ל.

בישראל מלמדת טל נגינה ומוסיקה קאמרית באופן פרטני ובמסגרות שונות ומופיעה כסולנית וכנגנית מוסיקה קאמרית עם הרכבים ותזמורות כמו תזמורת הבארוק ירושלים, פניקס ותזמורת הקאמרטה, מנחה קונצרטים מוסברים ומנגנת בסדרות הקונצרטים ובפסטיבלים למוסיקה.

מרינה מינקין

מרינה מינקין מבצעת ומקליטה בקביעות כסולנית, וכן כחברת אננסמבל פניקס, אננסמבל ספקטרום ואנסמבל המאה ה-21. היא מחזיקה בתואר ראשון במוסיקה מטעם האקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים, ובתואר שני ודוקטורט במוסיקה מטעם אוניברסיטת בוסטון. כיום היא מתגוררת בישראל ומלמדת צ'מבלו וקורסים במוסיקת בארוק בפקולטה לחינוך מוסיקלי במכללת לוינסקי, בקונסרבטוריון הישראלי למוסיקה בתל-אביב ובבית האמנויות בעמק יזרעאל.

לאחרונה הוציאה מרינה מינקין הקלטה של מוסיקה לצ'מבלו סולו ולהרכבים קאמרליים מאת ויטוריו רייטי (Viottorio Rieti) בחברת New World Records, לצד אמנים אמריקאיים וישראלים – הצ'מבלן מרק קרול, הכנרת קרול ליברמן, החלילן משה אפשטיין ועוד. בין הקלטותיה הנוספות ניתן למנות את התקליטור **מוסיקה לצ'מבלו מאת מלחינים ישראליים** (Albany Records), מיצירות חיים אלכסנדר, ינעם ליף, יחזקאל

בראון, אורי ברנר, דינה סמורגונסקיה, בנימין בר-עם, סרג'ו נטרא פאול בן-חיים, ובהשתתפות החלילנית דרורה ברוק, נגן המנדולינה אלון שריאל והגיטריסט חנן פיינשטיין; **באך**, **באך** ובאך (Artona), המציג יצירות לוויולה וצ'מבלו מאת באך ובניו עם הוויולן מיכאל זרצקי; והופעות רבות ברשת WGBH בבוסטון, 'קול המוסיקה' בישראל, RCJ בפריז ו-WYNC בניו-יורק. מאז 2009, מכהנת ד"ר מינקין כמנהלת האמנותית של פסטיבל הרנסנס ביחיעם.

על היצירות

גיאורג פרידריך הנדל נולד בעיר האלה (Halle) שבחבל סקסוניה בגרמניה. למורת רוחו של אביו, שהתעקש כי ילמד משפטים, גילה הנדל כשרון מוסיקלי גדול כבר בתור ילד. את דרכו המוסיקלית הוא התחיל כנגן עוגב בכנסייה (והוא התחנך על ברכי אותה המסורת שהצמיחה בין השאר גם את יוהאן סבסטיאן באך), אך עם מות אביו הוא עוזב להמבורג (Hamburg) ומנסה לפרוץ את גבולות הקריירה האפרורית הצפויה לו כנגן עוגב כנסייתי, מוכשר ככל שיהיה. הנדל מקווה להצליח בתחום האופרה, אך מספיק לחבר רק שלוש אופרות בטרם נסגר בית האופרה בהמבורג והוא נוסע לראשונה לאיטליה. באיטליה הוא מבלה מספר שנים ולומד את הסגנון האיטלקי האופנתי. לאחר שובו לגרמניה הוא מצליח למצוא עבודה אצל הנסיך מהנובר (Hanover), אבל יש לו שאיפות אחרות והוא נוסע (באישור הנסיך!) לאנגליה. כשהוא מבקר בלונדון הוא זוכה להצלחה מסחררת – הקסם הזר של הנדל היה טמון, למרבה האירוניה, לא בהיותו גרמני אלא בעובדה שבילה מספר שנים באיטליה. בסופו של דבר עובר ללונדון, ולמעשה נוטש את המשרה שלו בהנובר (אגדות רבות נקשרו בעלבון לכאורה שספג ממעסיקו הנסיך, לימים המלך ג'ורג' הראשון מלך בריטניה, ובפיוס בין המלך למלחין החצר הסורר שלו).

הצלחותיו של הנדל באנגליה היו כמעט בכל שטח מוסיקלי – אופרה, מוסיקה מלכותית-טקסית, מוסיקה כנסייתית, ומוסיקה כלית שהוא פרסם בדפוס. האופרות של הנדל נחשבות לאופרות האיטלקיות החשובות של זמנו, אך באמצע שנות ה-30 של המאה ה-18 משתנה האופנה באנגליה והקהל מפנה עורף לאופרות של הנדל, שמתחיל לסבול מבריאות לקויה. התפנית החיובית בעלילה היא העובדה שהנדל "ממציא" סוגה אנגלית חדשה המקבילה לאורטוריה הקתולית שהיתה פופולארית באיטליה (וכמוה אף כתב בצעירותו באיטליה). האורטוריה האנגלית מתבססת על נושאים תנ"כיים, ועד היום יצירותיו הידועות ביותר הן האורטוריות "המשיח", "יהודה המכבי", "שאלו" ו"ישראל במצרים" – טיעון לא מבוטל בידי אלו המתעקשים להגות את שמו בנוסח האנגלי – ג'ורג' פרדריק – ולא בנוסח הגרמני. גדולי המלחינים של התקופה הקלאסית הושפעו מהאורטוריות שלו, ביצעו אותן וכתבו יצירות בהשראתן.

אך הבה נקפוץ כמה שנים אחורה, לשיא תהילתו של הנדל כמלחין אופראי. במילים הבאות פתח הנדל את קובץ שמונה הסוויטות ה"גדולות" לצ'מבלו שהתפרסם בלונדון בשנת 1720:

I have been obliged to publish some of the following Lessons, because surreptitious and incorrect copies of them had got abroad. I have added several new ones to make the Work more usefull, which if it meets with a favourable Reception; I will still proceed to publish more, reckoning it my duty, with my small Talent, to serve a Nation from which I have receiv'd so Generous a Protection

G. F. Handel

נאלצתי לפרסם כמה מיצירות אלו שכן עותקים גנבים ושגויים שלהן הגיעו לחוץ-לארץ. הוספתי כמה [יצירות] חדשות בכדי להפוך ספר זה למועיל יותר, שכן אם יתקבל בברכה, אמשך ואוסיף לפרסם עוד, מתוך ההכרה בחובתי, ככל שמאפשר לי כשרוני הצנוע, לשרת אומה ממנה זכיתי להגנה בנדיבות רבה כל-כך.

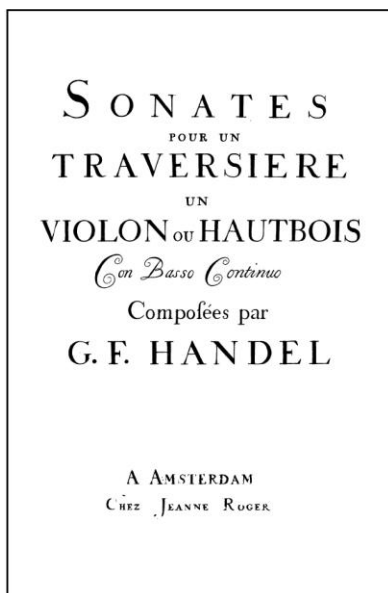
ג. פ. הנדל

מודע היטב לערכו שלו כמלחין ולביקוש הרב ליצירותיו, הנדל ודאי היה גאה בכך שחברות עם יצירותיו, גם אם פיראטיות, נמכרות בעותקים רבים. אם להודות על האמת, הרי שאפילו סדרה של הוצאות פיראטיות לא היתה משנה את מעמדו כאחד המוסיקאים המפורסמים והעשירים ביותר של זמנו. בתקופה שבה זכויות יוצרים היו ממילא תחום פרוץ – מלחינים מראש ידעו שלא יוכלו להימנע מכך שפירות עמלם ייקטפו פה ושם גם על-ידי אחרים...

מתוך הסוויטות של 1720 תושמע הערב מס' 7 בסול מינור. סוויטות אלו היוו קפיצת מדרגה ביחס לקודמותיהן, שחוברו כ-15 שנה קודם לכן, כשרק החל הנדל לחפש את דרכו בעיר המבורג, טרם השתלמותו באיטליה. בסוויטות אלו משלב הנדל את האינטימיות של המוסיקה למקלדת יחד עם צורות אקסטרואגאנטיות יותר, ארוכות יותר, וסימפוניות יותר. בסוויטה מס' 7, הפתיחה הצרפתית והפסקלייה המסיימת עוטפות ארבעה פרקים שהיו יכולים, גם בלעדיהן, להוות סוויטה מלאה.

הנדל, בציטוט שלעיל, בהתייחסו ליצירות שהגיעו 'לחוץ-לארץ' ודאי התכוון לבית הדפוס של רוז'ר (Roger) באמסטרדם, שאת חותמו נושא לא רק העותק "הפיראטי" של הסוויטות אלא גם, עשור אחר-כך, העותק הפיראטי של שתיים-עשרה הסונטות אופוס 1. מעניין האם הנדל ידע שעותקים לא-מורשים אלה של יצירותיו לא הודפסו בהולנד אלא מרחק כמה רחובות ממנו, בבית הדפוס של ג'ון וולש (Walsh) בלונדון. דפי השער, שם זוהה המדפיס כרוז'ר ההולנדי, זויפו על-ידי וולש בכדי לטשטש את עקבותיו ולחמוק מהאחריות לגניבת זכויות היוצרים.

כמו בטרי-סונטות ובקונצ'רטי, כך גם בכתיבת סולו סונטות הושפע הנדל מהמלחין האיטלקי הגדול ארכאנג'לו קורלי (Corelli), אותו הכיר באופן אישי בעת מסעו לאיטליה. קורלי פרסם בשנת 1700 ספר ובו תריסר סונטות לכינור וליווי באסו קונטינואו (באסו קונטינואו היא שיטת ליווי קצרנית הניתנת ליישום על כמה כלים אפשריים, בהם צ'לו, בסון, צ'מבלו, עוגב, לאוטה ועוד). בניגוד לאלו של קורלי, מיועדות הסונטות של הנדל לכלים שונים. על השער (הפיראטי, כאמור) משנת 1730, מופיע הכיתוב:

סונטות

לחליל-צד

כינור או אבוב

עם [ליווי] באסו קונטינואו

פרי-עטו של

ג.פ. הנדל

אמסטרדם

אצל ז'אן רוז'ר

על אף שלא מופיע הכיתוב חלילית ("Flauto") על השער, ארבע מהסונטות מיועדות לנגינה בחלילית האלט, שהיתה פופולארית ביותר בלונדון של אותה התקופה. סונטות אלו נחשבות על-ידי רבים לסונטות המשובחות ביותר שנכתבו לחלילית, והן מעידות על הרצינות המוחלטת בה נתפס הכלי על ידי הגדולים שבמלחיני הבארוק (וזו רצינות שעלינו ללמוד מהם). מתוך תנוגנה היום הסונטות מס' 4 ומס' 7.

למרות שכתוב, בצמוד לכל יצירה, עבור איזה כלי היא כתובה, נדרשים הנגנים להבין "בין השורות" (או אולי, בין החמשות) באילו מקרים אפשר להעביר יצירה מכלי לכלי. הסונטות מס' 1 ו-9, למשל, מיועדות לנגינה בטרברסו (חליל-הצד הבארוקי העשוי עץ), אך תנוגנה הערב על חלילית "קול" (Flûte, Voice Flute).

(de voix) הנמוכה מעט מחלילית האלט ומאפשרת לנגני החלילית לשאול רפרטואר מחבריהם חלילני-הצד ולנגנם כמעט ללא שינוי.

העברה נועזת לא פחות היא העברתה של הסונטה בסול מינור (מס' 6) לויולה דה-גמבה. למרות שבראשית המאה ה-18 דעכה הפופולאריות של הויולה דה-גמבה באנגליה, היא המשיכה לשגשג ככלי סולני בגרמניה ובצרפת, וגם באנגליה היה קשה למחוק את המוניטין שלה ככלי נגינה וירטואוזי אהוב לאורך תקופה ארוכה – מאמצע המאה ה-16 ועד סוף המאה ה-17. בשל מיעוט נגני הגמבה באנגליה של תקופתו אולי לא היה נכון, שיווקית, לייעד את הסונטות שלו לכלי זה, אך יש לזכור שהנדל בילה את כל שנות ילדותו בגרמניה – אימוץ יצירה וירטואוזית לנגינה על ויולה דה-גמבה ודאי היה מקובל על המלחין.

עיון בעמוד השער של מהדורה מאוחרת יותר של הסונטות, מ-1733 (גם היא ממכבש הדפוס של ג'ון וולש) מלמד לא מעט אודות "הביזנס" המוסיקלי בימיו של הנדל:

S O L O S
For a
GERMAN FLUTE
a HOBOY or VIOLIN
With a
Thorough Bass for the
HARPSICORD
or
BASS VIOLIN
Compos'd by
Mr. Handel.

Printed and Sold by JOHN WALSH at the Harp and Hoboy in Catherine Street in the Strand: where may be had the Following Pieces of MUSICK Compos'd by Mr. HANDEL.

A Compleat Set of all his Operas: 1. 1. 0	6 Celebrated Songs for French Harpsicord 2. 8. 6	124 Overtures for the Harpsicord 0-12-0
The Death of Airc and Calisto 0-6-0	7 Collections of Opera Aires for German Flute Violin or Harpsicord Vol. 1st. - - - 1-1-0	A Compleat Set of all the Operas Triumphs for the Flute 1. 2. 1. 4. 11. 0
Apollon's Feast 3 Vols. containing the choicest Songs out of the late Operas 2. 5. 0	2 Collections of Opera Aires Vol. 1st. being the choicest Songs in Verse. 0-1-0	Lessons for the Harpsicord - - - 1-1-0
Twenty four Overtures for Violins in 8 Parts - - - - - 1-1-0	5 Solos for a German Flute - 0-1-0	72 Minuets and Marches for a German Flute and a Bass - 0-2-0
		20 English Songs Set to his Minuets 0-2-0
		Tunes in the Alchimist - - - 0-1-0

Note: This is not a Correct Copy of the former Edition.

[סונטות] סולו

לחליל-צד

אבוב או כינור

עם

[ליווי] באס קונטינואו

לצ'מבלו

או

כינור באס [מעין צ'לו]

פרי-עטו של

מר הנדל

מודפס ומכר ע"י ג'ון וולש ב[חנותו המסומנת בשלט ועליו] נבל אבוב, ברח' קת'רין שבסטראנד, היכן שניתן גם לקנות את היצירות הבאות מאת מר הנדל:

[רשימה של 14 כותרים]

הערה: מהדורה זו נכונה יותר מקודמתה

שימו לב לדמיון ולשוני שבין עמוד השער הזה ובין עמוד השער של המהדורה ה"הולנדית" – כאן נקרא המלחין מר הנדל ולא ג.פ. הנדל (וולש, במהדורה ה"הולנדית", ניסה ליצור ריחוק מסויים, כאילו בהולנד לא יבינו מיהו "מר" הנדל). כאן כתוב במפורש שליווי הקונטינואו מיועד לצ'מבלו או לכינור באס. כאן נוספו פרסומות לחוברות נוספות. וגם כאן מושמטת מהשער החלילית, לה מוקדש שלישי מהאוסף.

סיפור חייו של הנדל כה מגוון עד כי נדמה שהוא מכיל יותר ממוסיקאי אחד: נגן עוגב מסורתי מרכז-גרמני, בן למשפחה פשוטה; מוסיקאי צעיר ואמביציוזי שמחפש את מזלו בשדה האופרה בהמבורג; מוסיקאי חצר הנדרש למשמעת ונאמנות; כוכב-על הכובש בסערה ארץ זרה וזוכה לעושר מופלג. המוסיקה הקאמרית של הנדל, כפי שמשתקפת משש היצירות שתושמענה הערב, מזכירה לנו כי מאחורי כל הדמויות הללו עומד אותו מוסיקאי שופע המצאה שכשרונו למלודיה ולהרמוניה זוהרים גם כשמבוצעים בתזמור הפשוט והחשוף ביותר.

ד"ר אלון שב

החוג למוסיקה ובית הספר לאמנויות של אוניברסיטת חיפה מבקשים להודות לגב' נעמי רוגל שהעמידה לרשות האוניברסיטה את הצ'מבלו לצורך הקונצרט, ועזרה בהובלתו ובכלל.

משך הקונצרט כשעה ורבע

הקונצרט הבא ב"סדרת הקונצרטים האוניברסיטאית":
יום ראשון, 08 במאי 2016, 14:15, אודיטוריום מוזיאון הכט
ברטוק/השראות
דרורה ברזק, חליליות; אלה טובי, צ'לו; מרינה מינקין, צ'מבלו
יצירות מאת באך, ברטוק, איל באט, דינה סמורגונסקאיה ומיכאל וולפה

לקבלת הזמנות לכל אירועי בית הספר לאמנויות – קונצרטים, תערוכות והצגות –
כתבו בבקשה ל- gmicchal@univ.haifa.ac.il והצטרפו לרשימת התפוצה.